

HUOMAUTUS MARKKINATEORIAKYSYMYKSEEN

(HERROJEN TUGAN-BARANOVSKIN JA BULGAKOVIN
VÄLISEN POLEMIIKIN JOHDOSTA)

Kapitalistisen yhteiskunnan markkinoita koskevalla kysymyksellä on ollut, kuten tiedetään, mitä tärkein sija herrojen V. V:n⁹ ja N —onin johtamien narodnikki-taloustieteilijäin opissa. Sen tähden onkin aivan luonnollista, että ne taloustieteilijät, jotka suhtautuvat narodnikkien teorioihin kielteisesti, ovat katsoneet tarpeelliseksi kiinnittää huomiota tähän kysymykseen ja selvittää ennen kaikkea „markkinateorian” perusluontoisia, abstraktis-teoreettisia kohtia. Tällaisen selvittämisyrityksen teki hra Tugan-Baranovski vuonna 1894 kirjassaan „Teollisuuspulat nykyajan Englannissa”, „Markkinateoria”-nimisen toisen osan I luvussa, ja sitten viime vuonna hra Bulgakov omisti tälle samalle kysymykselle kirjansa „Markkinoista kapitalistisen tuotannon oloissa” (Moskova, 1897). Molemmat tekijät ovat peruskatsomuksissa keskenään samaa mieltä; molemmilla on pääpaino kohdistettu sen mainion analyysin esittämiseen, minkä Marx tekee „Pääoman” toisen osan III osastossa „yhteiskunnallisen kokonaispääoman kierrosta ja uusintamisesta”. Molemmat tekijät ovat yhtä mieltä siitä, että herrojen V. V:n ja N. —onin teorat kapitalistisen yhteiskunnan markkinoista (erikoisesti sisämarkkinoista) ovat ehdottomasti virheellisiä ja perustuvat joko Marxin analyysin sivuuttamiseen tai siihen, että sitä ei ole ymmärretty. Molemmat tekijät ovat myöntäneet, että kehittyvä kapitalistinen tuotanto luo itse itselleen markkinat pääasiallisesti *tuotantovälineiden eikä kulutustarvikkeiden pohjalla*; — että yleensä tuotteen ja myös lisäarvon¹⁰ realisoiminen on täysin selitettävissä vetämättä mukaan ulkomarkkinoita; — että kapitalistisen maan ulkomarkkinatarve ei johdu lain-

kaan realisoimisen ehdoista (kuten herrat V. V. ja N. —on olettivat), vaan historiallisista y.m. ehdoista. Luulisi, että tällaisen yksimielisyyden vallitessa herroilla Bulgakovilla ja Tugan-Baranovskilla ei ole mitään kiistelemistä ja he voivat yhdessä käyttää voimansa narodnikkien taloustieteen vieläkin yksityiskohtaisempaan ja pitemmälle menevään arvosteluun. Mutta mainittujen kirjailijain kesken on todellisuudessa syntynyt polemiikkia (Bulgakov, main. teos, ss. 246—257 ja passim*; Tugan-Baranovski julkaisussa „Mir Bozhi”, 1898, № 6: „Kapitalismi ja markkinat”, S. Bulgakovin kirjan johdosta). Mielestämme niin hra Bulgakov kuin hra Tugan-Baranovskikin ovat menneet hieman liian pitkälle polemiikissaan, antaen huomautuksilleen liiaksi persoonallisen luonteen. Yritetäänpä ottaa selville, onko heidän välillään todella erimielisyyttä ja jos on, niin kumpi heistä on enemmän oikeassa.

Hra Tugan-Baranovski syyttää hra Bulgakovia ennen kaikkea siitä, ettei tämä ole „tarpeeksi omaperäinen”, vaan on liiaksi mieltynyt jurare in verba magistri** („Mir Bozhi”, 123). „Minun esittämäni ja hra Bulgakovin täydellisesti hyväksymä ratkaisu kysymykseen, mikä merkitys ulkomarkkinoilla on kapitalistiselle maalle, ei ole suinkaan otettu Marxilta”, — sanoo hra Tugan-Baranovski. Meistä tuntuu siltä, että tämä lausunto ei pidä paikkaansa, sillä hra Tugan-Baranovski on ottanut kysymyksen ratkaisun *nimenomaan Marxilta*; ja sieltä hra Bulgakovkin on sen epäilemättä ottanut, joten ei voitane kiistellä „omaperäisyydestä”, mutta kylläkin siitä, miten jokin Marxin väittäjä on käsitettävä, miksi Marxin kantaa on selostettava näin taikka jotenkin toisin. Hra Tugan-Baranovski sanoo, että Marx „ei II osassa kajoa lainkaan ulkomarkkinakysymykseen” (l.c.***). Se ei pidä paikkaansa. Toisen osan juuri samassa (III) osastossa, missä on esitetty analyysi tuotteen realisoimisesta, Marx selittää aivan tarkasti ulkomaankaupan ja siis myös ulkoisten markkinoiden suhteen tähän kysymykseen. Kas näin hän siitä sanoo:

„Ei ole ylipäänsä olemassa kapitalistista tuotantoa ilman ulkomaankauppaa. Mutta jos kerran oletetaan, että kyseessä on normaali vuotuinen uusintaminen määrättyssä mitta-

* — muilla. *Toim.*

** — vannomaan opettajansa sanoilla. *Toim.*

*** — loco citato — siteeratussa kohdassa. *Toim.*

kaavassa, niin on samalla oletettu, että ulkomaankauppa vain korvaa kotimaisia tuotteita (Artikel — tavaroita) muissa käyttö- ja luontaismuodoissa olevilla tuotteilla koskematta niihin arvosuhteisiin, joissa molemmat kategoriat: tuotantovälineet ja kulutustarvikkeet, vaihtuvat toisiinsa, kuin myöskään suhteisiin pysyvän pääoman, vaihtelevan pääoman ja lisäarvon välillä, joihin molempien näiden kategorian tuotteen arvo jakautuu. Ulkomaankaupan vetäminen vuosittain uusinnetun tuotearvon analyysiin voi siis vain sotkea asiaa, tuomatta mitään uutta sen enempää itse probleemiin kuin sen ratkaisuunkaan. Sitä ei siis pidä ottaa lainkaan huomioon...” („Das Kapital”, II¹, 469*. Kursivointi meidän). Hra Tugan-Baranovskin esittämä „kysymyksen ratkaisu”: — „...jokaisessa maassa, joka tuo tavaroita ulkomailta, voi olla liikenevää pääomaa; sellainen maa tarvitsee ehdottomasti ulkomarkkinoita” („Teollisuuspulat”, s. 429. Siteerattu „Mir Bozhi” julkaisusta, l.c., 121) — on yksinkertaisesti Marxin väittämän toistamista toisin sanoin. Marx sanoo, että realisoimista analysoitaessa ei ulkomaankauppa saa ottaa laskuihin, sillä se vain korvaa toiset tavarat toisilla. Samaa realisoimiskysymystä käsitellessään hra Tugan-Baranovski sanoo („Teollisuuspulien” toisen osan I luku), että maan, joka tuo tavaroita ulkomailta, pitää myöskin viedä tavaroita, t.s. sillä pitää olla ulkomarkkinoita. Nyt herää kysymys, voidaanko tämän jälkeen sanoa, ettei hra Tugan-Baranovskin esittämä „kysymyksen ratkaisu” „ole suinkaan otettu Marxilta”? Hra Tugan-Baranovski sanoo edelleen, että „„Pääoman” II ja III osa ovat vain aivan keskeneräisiä alustavia hahmotelmia” ja että „siitä syystä me emme löydä III osasta johtopäätöksiä siitä mainiosta analyysistä, mikä on esitetty II osassa” (siteerattu kirjoitus, 123). Tämäkään väite ei ole tarkka. Yhteiskunnallista uusintamista koskevien eri analyysien ohella („Das Kapital”, III, 1, 289)¹²: selitys siitä, missä mielessä ja missä määrin pysyvän pääoman realisoiminen on yksilöllisestä kulutuksesta „riippumaton”, „me löydämme III osasta” erikoisen luvun (49:nnen. „Tuotantoprosessin analysointia”), joka on omistettu II osassa esitetystä mainiosta analyysistä tehdyille johtopäätöksille, — luvun, jossa tämän analyysin tuloksia on sovellettu ratkaistaessa sangen tär-

* — „Pääoma”, II¹ osa, I. painos, s. 469. ¹² *Toim.*

keää kysymystä, joka koskee yhteiskunnallisen tulon lajeja kapitalistisessa yhteiskunnassa. Ja vihdoin, yhtä paikkansa-pitämättömäksi on katsottava se hra Tugan-Baranovskin väite, että muka „Marx sanoo tästä kysymyksestä „Pääoman” III osassa kokonaan toisella tavalla”, että muka III osassa me „jopa tapaamme väitteitä, jotka tämä analyysi kumoaa jyrkästi” (sit. kirjoitus, 123). Hra Tugan-Baranovski esittää kirjoituksessaan sivulla 122 kaksi sellaista Marxin mietelmää, jotka muka ovat ristiriidassa perusdoktriinin kanssa. Tarkastelkaamme lähemmin niitä. III osassa Marx sanoo: „Välittömän riiston ehdot ja sen (tämän riiston) realisoimisen ehdot eivät ole samanlaiset. Ne eivät ole ainoastaan käymättä yhteen ajan ja paikan suhteen, vaan ne ovat olennaisesti erilaisia. Edellisiä rajoittaa vain yhteiskunnan tuotantovoima, jälkimmäisiä rajoittaa tuotannon eri alojen ja yhteiskunnan kulutuskyvyn tasasuhtaisuus... Mitä enemmän (yhteiskunnan) tuotantovoima kehittyy, sitä enemmän se joutuu ristiriitaan sen suppean perustan kanssa, jolle kulutussuhteet rakentuvat” (III, 1, 226. Venäjännös, s. 189)¹³. Hra Tugan-Baranovski tulkitsee nämä sanat seuraavasti: „Kansakunnallisen tuotannon jakautumisen tasasuhtaisuus ei yksistään vielä takaa tuotteiden menekki-mahdollisuutta. Tuotteet voivat olla löytämättä itselleen markkinoita, vaikka tuotannon jakautuminen olisikin tasan-suhtaista,—sellainen nähtävästi on siteerattujen Marxin sanojen ajatus”. Ei, noiden sanojen ajatus ei ole se. Ei ole mitään perusteita nähdä näissä sanoissa jotain *korjausta* II osassa esitettyyn realisoimisteoriaan. Marx vain toteaa tässä sen kapitalismin ristiriidan, johon on viitattu „Pääoman” muissakin kohdissa, nimittäin sen ristiriidan, että toisaalta on pyrkimyksenä laajentaa *rajattomasti* tuotantoa ja toisaalta pakko pysyä *rajoitetun* kulutuksen puitteissa (kansanjoukkojen proletaarisen tilan vuoksi). Hra Tugan-Baranovski ei tietenkään ryhdy kiistämään sitä vastaan, että tämä ristiriita on kapitalismille *ominainen*; ja koska Marx tässäkin otteessa viittaa siihen, niin ei meillä ole mitään oikeutta etsiä hänen sanoistaan vielä jotain muuta ajatusta. „Yhteiskunnan kulutuskyky” ja „tuotannon eri alojen tasasuhtaisuus”—ne eivät ole lainkaan mitään erillisiä, itsenäisiä ehtoja, jotka eivät olisi yhteydessä toinen toisiinsa. Päinvastoin, kulutuksen määrätty tila on eräs tasasuhtaisuuden aines. Todellakin, realisoimisen analyysi

jo osoitti, että kapitalististen sisämarkkinain muodostuminen ei tapahdu niinkään kulutustarvikkeiden kuin tuotantovälineiden pohjalla. Tästä seuraa, että yhteiskunnallisen tuotannon ensimmäinen lohko (tuotantovälineiden valmistus) voi ja sen täytyy kehittyä nopeammin kuin toinen (kulutustarvikkeiden valmistus). Mutta tästä ei tietenkään mitenkään seuraa, että tuotantovälineiden valmistus voisi kehittyä *riippumatta lainkaan* kulutustarvikkeiden valmistuksesta ja *olematta missään yhteydessä siihen*. Marx sanoo siitä seuraavaa: „Me näimme (II kirja, III osasto), että pysyvän pääoman ja pysyvän pääoman välillä on käynnissä yhtämittäinen kierto, joka on toisaalta henkilökohtaisesta kulutuksesta riippumaton siinä mielessä, ettei se koskaan sisälly tähän viimeksi mainittuun, mutta jota siitä huolimatta loppukädessä (definitiv) rajoittaa henkilökohtainen kulutus, sillä pysyvän pääoman tuottaminen ei koskaan tapahdu sen itsensä vuoksi, vaan se tapahtuu vain siksi, että tätä pysyvää pääomaa käytetään enemmän niillä tuotannon aloilla, joiden tuotteet kuuluvat henkilökohtaiseen kulutukseen” (III, 1. 289. Venäjänk. käännöksessä s. 242)¹⁴. Siis loppukädessä tuotannollinen kulutus (tuotantovälineiden kulutus) on aina yhteydessä henkilökohtaiseen kulutukseen, aina siitä riippuvainen. Kuitenkin kapitalismille on ominaista toisaalta pyrkimys laajentaa rajoittamattomasti tuotannollista kulutusta, laajentaa rajattomasti kasaantumista ja tuotantoa, ja toisaalta — kansanjoukkojen proletarisointuminen, mikä asettaa melko ahtaat rajat henkilökohtaisen kulutuksen laajentumiselle. On selvää, että tässä me näemme kapitalistisen tuotannon ristiriidan, ja Marx toteaaakin vain tämän ristiriidan tuossa siteeratussa katkelmassa *. Toisessa osassa esitetty realisoimisen analyysi ei ollenkaan kumoa tätä ristiriitaa (vastoin hra Tugan-Bara-

* Aivan sama ajatus on toisessakin hra Tugan-Baranovskin siteeraamassa katkelmassa [III, 1. 231, vrt. S. (Seite — sivu. *Toim.*) 232 pykälän loppuun saakka]¹⁵, samoin kuin seuraavassakin pulia koskevassa kohdassa: „Kaikkien todellisten pulien lopulliseksi syyksi jää aina joukkojen köyhyys ja niiden kulutuksen rajoittuneisuus, mikä vastustaa kapitalistisen tuotannon pyrkimystä kehittää tuotantovoimia siten, kuin niiden kehityksen rajana olisi vain yhteiskunnan absoluuttinen kulutuskyky” („Das Kapital”, III, 2. 21. Venäjänk. käännös, s. 395)¹⁶. Sama ajatus on myös Marxin seuraavassa huomautuksessa: „Kapitalistisen yhteiskunnan ristiriita: tavaran ostajina työläiset ovat tärkeitä markkinoille. Mutta tavaran — oman työvoimansa — myyjinä kapitalistinen yhteiskunta pyrkii rajoittamaan heitä hintaminimillä” („Das Kapital”, II, 303)¹⁷. Siitä, että hra N. — on on tulkinnut tämän kohdan väärin, olemme maininneet „Novoje Slovo”, 1897, toukokuu (ks. Teokset, 2. osa, ss. 148—149. *Toim.*). Mikään näistä kohdista ei ole millään tavoin ristiriidassa II osan III osastossa tehdyn realisoimisen analyysin kanssa.

novskin mielipidettä), vaan päinvastoin osoittaa tuotannollisen ja henkilökohtaisen kulutuksen välisen yhteyden. On itsestään ymmärrettävää, että olisi paha virhe tehdä tästä kapitalismin ristiriidasta (taikka sen muista ristiriidoista) se johtopäätös, ettei kapitalismi ole mahdollista taikka ettei se ole edistyksellistä aikaisempiin talousjärjestelmiin verrattuna (kuten narodnikkimme niin mielellään tekevät). Kapitalismin kehittyminen ei voi tapahtua muutoin kuin useiden ristiriitojen alaisena, ja näiden ristiriitojen osoittaminen vain selventää meille kapitalismin historiallisesti ohimenevää luonnetta, tuo ilmi, minkä ehtojen ja syiden takia se pyrkii siirtymään korkeampaan muotoon.

Yhteenvetona kaikesta edellä esitetystä saamme seuraavan johtopäätöksen: hra Tugan-Baranovskin esittämä ratkaisu kysymykseen, joka koskee ulkomarkkinoiden merkitystä, on lainattu nimenomaan Marxilta; „Pääoman” II ja III osan välillä ei ole mitään ristiriitaa realisoimiskysymyksessä (eikä markkinateoriakysymyksessä).

Menkäämme edelleen. Hra Bulgakov syyttää hra Tugan-Baranovskia siitä, että tämä arvostaa väärin ennen Marxia olleiden taloustieteilijäin markkinateoriat. Hra Tugan-Baranovski syyttää hra Bulgakovia siitä, että tämä irroittaa Marxin katsantokannat siitä tieteellisestä maaperästä, missä ne ovat kasvaneet, että Bulgakov kuvailee asian siten, kuin „Marxin katsomuksilla ei olisi mitään yhteyttä hänen edeltäjiensä katsantokantoihin”. Tämä viimeksi mainittu moite on aivan aiheeton, sillä hra Bulgakov ei suinkaan ole lausunut moista mahdotonta käsitystä, vaan päinvastoin hän on maininnut ennen Marxia olleiden eri koulukuntien edustajain katsomuksista. Mielestämme sekä hra Bulgakov että hra Tugan-Baranovski ovat kysymyksen historiikka selostaessaan kiinnittäneet suotta liian vähän huomiota Adam Smithiin, johon „markkinateorian” erikoisesityksessä olisi ehdottomasti pitänyt pysähtyä mitä yksityiskohtaisemmin; „ehdottomasti” sen takia, että juuri Adam Smith antoi alun sille virheelliselle doktriinille, jonka mukaan yhteiskunnallinen tuote jakautuu vaihtelevaan pääomaan ja lisäarvoon (Ad. Smithin terminologian mukaan työpalkkaan, voittoon ja korkoon) ja joka oli sitkeästi vallalla ennen Marxia eikä antanut mahdollisuutta edes asettaakaan oikein realisoimiskysymystä, saatikka ratkaista sitä oikein. Hra Bulgakov sanoo täysin oikeutetusti, että „kun

katsantokantojen lähtökohdat olivat vääriä ja itse probleemi oli väärin formuloitu, niin nämä kiistat” (taloustieteellisessä kirjallisuudessa markkinateoriain johdosta syntyneet kiistat) „saattoivat johtaa vain turhanpäiväisiin ja skolastisiin kinasteluihin” (mainittu teos, s. 21, huom.). Kuitenkin tekijä on omistanut Ad. Smithille vain yhden sivun, sivuuttaen kokonaan sen Ad. Smithin teorioiden yksityiskohtaisen ja loistavan erittelyn, minkä Marx on antanut „Pääoman” toisen osan 19:nnessä luvussa (§ II, S. 353—383)¹⁸, ja pysähtyen sen sijaan käsittelemään tarkemmin toisarvoisten ja epäitsenäisten teoreetikkojen J. S. Mill’in ja von Kirchmann’in oppeja. Mitä taas tulee hra Tugan-Baranovskiin, niin hän on *sivuuttanut A. Smithin kokonaan* eikä sen vuoksi ole myöhempien taloustieteilijöiden katsomuksia selittäessään *huomannut heidän perusvirhettään* (Smithin edellä mainitun virheen toistamista). Ettei esitys tämän vuoksi ole voinut olla tyydyttävä,— se on itsestään selvää. Rajoitumme pariin esimerkkiin. Esitettyään kaavionsa № 1, joka selittää yksinkertaista uusintamista, hra Tugan-Baranovski sanoo: „Mutta eihän tämä edellyttämämme yksinkertaisen uusintamisen tapaus herätäkään mitään epäilyjä; olettamuksemme mukaisesti kapitalistit käyttävät kaiken voittonsa,— ymmärrettävää on, ettei tavarain tarjonta ylitä kysyntää” („Teollisuuspulat”, s. 409). Tämä on väärä käsitys. Se ei ollut entisille taloustieteilijöille lainkaan „ymmärrettävää”, sillä he eivät osanneet selittää edes yhteiskunnallisen pääoman yksinkertaistakaan uusintamista, eikä sitä voidakaan selittää ymmärtämättä, että yhteiskunnallinen tuote jakautuu arvon kannalta *pysyvään pääomaan* + vaihtelevaan pääomaan + lisäarvoon, ja aineellisen muotonsa puolesta kahteen suureen lohkokoon: tuotantovälineisiin ja kulutustarvikkeisiin. Siksi tämäkin tapaus herätti A. Smithissä „epäilyjä”, joihin hän sotkeutuikin, kuten Marx osoitti. Kun sitten myöhemmät taloustieteilijät toistivat Smithin *virheen* tuntematta samaa *epäilystä* kuin hän, niin se merkitsee vain sitä, että he ottivat teoreettisessa suhteessa tässä kysymyksessä askeleen taaksepäin. Aivan samoin on väärin, kun hra Tugan-Baranovski sanoo: „Sayn-Ricardon oppi on teoreettisesti aivan oikea; jos hänen vastustajansa viitsisivät tehdä numerolaskuja siitä, millä tavalla tavarat jakautuvat kapitalistisessa taloudessa, niin he ymmärtäisivät helposti, että tämän oppin kieltäminen sisältää loogillisen ristiriidan” (l.c., 427).

Ei, vaan Sayn-Ricardon oppi on teoreettisesti aivan väärä: Ricardo toisti Smithin virheen (ks. hänen „Teoksiaan”, Sieberin käännös, Pietari, 1882, s. 221), ja Say sitä paitsi täydellisesti sen väittämällä, että yhteiskunnan kokonais-tuotteen ja puhtaan tuotteen välinen ero on täysin subjektiivinen. Ja vaikka Say-Ricardo ja heidän vastustajansa „tekisivät numerolaskuja” kuinka paljon tahansa,— he eivät pääsisi koskaan laskuissaan mihinkään, sillä tässä ei ole lainkaan kysymys numeroista, kuten Bulgakovkin on jo aivan oikein huomauttanut hra Tugan-Baranovskin kirjan erään toisen kohdan johdosta (Bulgakov, l.c., s. 21, huom.).

Olemme nyt tulleet toiseenkin herrojen Bulgakovin ja Tugan-Baranovskin välisen kiistan kohteeseen, nimittäin kysymykseen, joka koskee numerokaavoja ja niiden merkitystä. Hra Bulgakov väittää, että hra Tugan-Baranovskin esittämät kaavat „poikkeamalla esikuvasta” (t.s. Marxin kaavoista), „menettävät melko huomattavasti vaikutusvoimaansa eivätkä pysty selittämään yhteiskunnallista uusintamisprosessia” (l.c., 248), kun taasen hra Tugan-Baranovski sanoo, että „hra Bulgakov ei käsitä selvästi tällaisten kaavojen tarkoitusta sinänsä” („Mir Bozhi” № 6 vuodelta 1898, s. 125). Mielestämme tässä tapauksessa on totuus täydellisesti hra Bulgakovin puolella. Pikemminkin hra Tugan-Baranovski „ei käsitä selvästi kaavojen merkitystä” luullessaan, että kaavat „todistavat johtopäätöksen” (ibid.*). Kaavat sinänsä eivät voi mitään todistaa; ne voivat vain *valaista* prosessia, *jos sen eri elementit on saatu teoreettisesti selville*. Hra Tugan-Baranovski on laatinut omat omintakeiset kaavansa, jotka eroavat Marxin kaavoista (ja ovat paljon vähemmän selviä kuin Marxin kaavat), jättäen tällöin teoreettisesti selvittämättä ne prosessin elementit, joita kaavojen pitäisi valaista. Hra Tugan-Baranovski ei ole selittänyt lainkaan Marxin teorian perusväittämää, jossa osoitetaan, ettei yhteiskunnallinen tuote jakaannu yksistään vaihtelevaan pääomaan + lisäarvoon (kuten A. Smith, Ricardo, Proudhon, Rödbertus y.m. luulivat), vaan pysyvään pääomaan + mainittuihin osiin,— tämän väittämän hra Tugan-Baranovski on jättänyt kokonaan selittämättä, vaikka hyväksyykin sen kaavoissaan. Hra Tugan-Baranovskin kirjan lukija *ei pysty ymmärtämään tätä*

* — Ibidem — samassa paikassa. Toim.

uuden teorian perusväittämää. Hra Tugan-Baranovski ei ole lainkaan perustellut sitä, että on välttämättä tehtävä ero yhteiskunnallisen tuotannon kahden lohkon välillä (I: tuotantovälineet ja II: kulutustarvikkeet), vaikka, kuten hra Bulgakov sattuvasti huomauttaa, „yksistään tuossa jaossa on teoreettista järkea enemmän kuin kaikissa sitä edeltäneissä markkinateoriaa koskevissa kinasteluissa” (l.c., s. 27). Senpä vuoksi hra Bulgakov onkin Marxin teoriaa selittänyt paljon selvemmin ja oikeammin kuin hra Tugan-Baranovski.

Ja lopuksi, pysähtyäksemme hieman tarkemmin hra Bulgakovin kirjaan, meidän on mainittava seuraavaa. Noin kolmas osa koko hänen kirjastaan on omistettu „pääoman täyskierroksien erilaisuutta” ja „palkkarahastoa” koskeville kysymyksille. Tällaisilla otsikoilla varustetut pykälät tuntuivat meistä vähimmin onnistuneilta. Edellisessä näistä mainituista pykälistä tekijä yrittää täydentää (ks. s. 63, huom.) Marxin analyysia ja syventyy sangen mutkallisiin laskelmiin ja kaavoihin valaistakseen sitä, miten realisoimisprosessi tapahtuu pääoman täyskierroksien ollessa erilaisia. Meistä tuntuu siltä, että se lopullinen johtopäätös, johon hra Bulgakov päätyy (että realisoimisen selittämiseksi pääoman täyskierroksien ollessa erilaisia on edellytettävä kummankin lohkon kapitalisteilla olevan varastoja, vrt. s. 85), seuraa sinänsä tuotannon ja pääoman kierron yleisistä laeista, ja siksi ei ole ollut mitään tarvetta edellyttää erilaisia tapauksia pääoman täyskierrossuhteissa II ja I lohkoissa ja laatia kokonaisia taulukkosarjoja. Samaa on sanottava toisestakin mainitsemastamme pykälästä. Hra Bulgakov osoittaa täysin oikeutetusti virheelliseksi hra Herzensteinin väitteen, jonka mukaan Marxin opissa on iässä kysymyksessä ristiriitaisuutta. Tekijä huomauttaa täysin oikeutetusti, että „jos kaikkien pääomien täyskierron ajatellaan kestävän vuoden, niin kyseisen vuoden alussa kapitalistit omistavat niin viime vuoden tuotannon koko tuotteen kuin niiden arvoa vastaavan rahasummankin” (ss. 142—143). Mutta hra Bulgakov on suotta ottanut (s. 92 ja seur.) entisaikojen taloustieteilijöiltä tämän kysymyksen puhtaasti skolastisen asettelin (otetaanko työpalkka kuluva tuotannosta vaiko edellisen työjakson tuotannosta?) ja hankkinut itselleen lisävaikeuksia „jäävätessään” Marxin todistuksen, Marx kun „näyttää puhuvan omaa varsinaista katsantokantaansa vastaan”

„päätellessään siihen tapaan kuin” „työpalkkaa ei otettaisi-kaan pääomasta, vaan kuluvasta tuotannosta” (s. 135). Marx ei lainkaan aseta kysymystä tuossa muodossa. Hra Bulgakovin täytyi „jäävätä” Marxin todistus syystä, että hän yritti sitoa Marxin teoriaan Marxille aivan vieraan kysymyksenasettelun. Koska kerran on saatu selville, millä tavalla koko yhteiskunnallinen tuotantoprosessi käy yhteiskunnan eri luokkien kuluttaessa sen tuotteen, millä tavalla kapitalistit sijoittavat rahat, joita tarvitaan tuotteen kiertokulkuun,— kun kaikki tämä on saatu selville, niin kysymys siitä, otetaanko työpalkka kuluvasta tai aikaisemmasta tuotannosta, menettää kaiken vakavan merkityksensä. Siksi „Pääoman” jälkimmäisten osien julkaisija Engels sanookin toisen osan esipuheessa, että sellaiset jär-keilyt, kuin esimerkiksi Rodbertusin mietiskelyt siitä, „onko työpalkka peräisin pääomasta vaiko tulosta, kuuluvat skola-
lastiikkaan ja tämän „Pääoman” toisen kirjan kolmas osasto poistaa ne kokonaan päiväjärjestyksestä” („Das Kapital”, II, Vorwort, S. XXI *).

Kirjoitettu vuoden 1898 lopulla

Julkaistu tammikuussa 1899

aikakauslehden „Nautshnoje

Obozrenije”²⁰ 1. n:rossa

Allekirjoitus: Vladimir Iljin

*Julkaistaan aikakauslehden
tekstin mukaan*

* — „Pääoma”, II osa, Esipuhe, s. XXI¹⁰. Toim.